

การระงับข้อพิพาทในคดีอาญา : การสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล *

นิตยา ไทยประเสริฐ**

บทนำ

ในปัจจุบันศาลยุติธรรมสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือกขึ้น ในรูปแบบของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทยังมีข้อจำกัดที่สามารถดำเนินการได้เฉพาะในคดีแพ่งและคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว และคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์เท่านั้น แต่คดีอาญาส่วนใหญ่มักเป็นคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินซึ่งมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ คดีอาญาแผ่นดินไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่สามารถจะนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลได้ ทำให้คู่ความในคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินไม่มีทางเลือกที่จะทำให้คดีของตนเสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว ไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำให้ความรู้ถึงทางเลือกในการดำเนินคดีว่าควรจะดำเนินการอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์สูงสุดตามที่กฎหมายบัญญัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยและผู้เสียหายในคดีอาญาส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิ หน้าที่และขั้นตอนการดำเนินคดีในศาล ศาลยุติธรรมโดยประธานศาลฎีกาจึงมีนโยบายให้ศาลทั่วประเทศจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี เพื่อเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในการระงับข้อพิพาทในคดีอาญา โดยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันยังมีปัญหาในการดำเนินการหลายประการในเรื่องบทกฎหมายที่ให้อำนาจศาลดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเพื่อระงับข้อพิพาทในคดีอาญา ประเภทของคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล ข้อจำกัดทางกฎหมายในการลงโทษจำเลย ตลอดจนการเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาในชั้นศาล

ดำเนินการระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล

ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในคดีอาญาแก่จำเลย เพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้เสียหายที่จะได้รับชดเชยค่าเสียหายจากการกระทำผิดของจำเลย กรณีคดีที่มีผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งจากการดำเนินงานช่วยให้คดีเสร็จจากการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้รวดเร็วขึ้น ช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นได้มาก และลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงด้วย อย่างไรก็ตามเพื่อส่งเสริมให้

* เรียบเรียงจากสารนิพนธ์ เรื่อง “การระงับข้อพิพาทในคดีอาญา : การสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ปีการศึกษา 2557.

** นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

การสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาของศาลทั่วประเทศดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาเรื่องนี้ โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. บทกฎหมายที่ให้อำนาจศาลดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเพื่อระงับข้อพิพาทในคดีอาญา

การจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลชั้นต้นดำเนินการตามนโยบายของประธานศาลฎีกา มิได้จัดตั้งขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังเช่นการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในคดีแพ่ง เพียงแต่การดำเนินกระบวนการสมานฉันท์คดีอาญาอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสองเท่านั้น ไม่มีบทกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ส่งผลให้ศาลแต่ละแห่งต้องออกระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีขึ้นใช้เป็นการเฉพาะเป็นระเบียบภายในของศาล มีการกำหนดรูปแบบ แนวทาง วิธีการปฏิบัติและขั้นตอนการทำงานแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้ว่าการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีและการออกระเบียบดังกล่าวขึ้นอยู่กับความพร้อมและนโยบายการบริหารของศาลแต่ละแห่ง จึงทำให้การสมานฉันท์ในคดีอาญาในภาพรวมของทุกศาลขาดความเป็นเอกภาพและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างแท้จริง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีอาญาเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ซึ่งทั้งนี้รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาด้วย การที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจนมารองรับกระบวนการสมานฉันท์ในคดีอาญาของศาล ทำให้ไม่ทราบว่าบุคคลใดที่สามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้ ประชาชนจึงอาจไม่ให้ความร่วมมือในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ซึ่งแท้จริงแล้วผู้ที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์คดีอาญานั้น นอกจากโจทก์ ผู้กระทำความผิด ทนายความและผู้เสียหายจากการกระทำผิดอาญาแล้ว ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดอาญานั้นก็สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ เช่น บิดามารดาของผู้กระทำผิด บิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เยาว์ที่ถูกกระทำอนาจาร บุคคลเหล่านี้สามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ในคดีอาญาในชั้นศาลได้ แม้มิใช่ผู้เสียหายในคดีนั้น เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้ทราบถึงผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือผลกระทบภายหลังจากการกระทำผิด

2. ประเภทของคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

คดีอาญาที่อาจเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้ โดยทั่วไปคือ คดีอาญาทุกประเภท ยกเว้นคดีอาญาที่อยู่ในหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของศาล คดีที่ผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยแล้วไม่สำเร็จ คดีที่คู่ความประสงค์ขอให้เข้ากระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี และคดีที่ผู้พิพากษาเห็นสมควร ส่วนคดีอาญาที่เข้าหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อ

พิพาทของศาล ได้แก่ คดีความผิดอันยอมความได้ คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ คดีที่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย

หากคู่ความหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีไม่ทราบระเบียบการดำเนินงานของแต่ละศาลที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของศาลหรือระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล ก็จะไม่ทราบว่าประเภทคดีใดบ้างที่สามารถใช้ทางเลือกอื่นในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาของศาลนอกเหนือจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามปกติ เนื่องจากการสมานฉันท์และสันติวิธีมีกระบวนการคล้ายกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ทำให้คู่ความเกิดความสับสน ด้วยเหตุที่ขาดข้อกำหนดหรือกฎหมายรองรับกระบวนการสมานฉันท์คดีอาญาในชั้นศาล ศาลแต่ละศาลที่จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีขึ้นจึงออกระเบียบเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลขึ้นเป็นการเฉพาะของแต่ละศาล เมื่อเปรียบเทียบการกำหนดประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ในชั้นศาลของศาลอาญากรุงเทพใต้กับศาลจังหวัดมีนบุรีจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกัน โดยศาลอาญากรุงเทพใต้กำหนดให้คดีอาญาทุกประเภทเว้นแต่คดีอาญาที่อยู่ในหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยหรือคดีที่ผู้ประนีประนอมไม่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ซึ่งประเภทคดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของศาลอาญากรุงเทพใต้ ได้กำหนดไว้ในระเบียบศาลอาญากรุงเทพใต้ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ.2549 ข้อ 14 คือ (1) คดีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องตนเอง (2) คดีความผิดต่อส่วนตัว (3) คดีที่ผู้เสียหายร้องขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 (4) คดีที่มีความเกี่ยวพันทางญาติ (5) คดีความผิดที่กระทำโดยประมาท (6) คดีที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งคู่ความ ประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีจำนวนมาก ไม่ทราบว่าประเภทคดีใดที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท หรือคดีใดที่เข้าสู่การสมานฉันท์และสันติวิธีของศาลอาญากรุงเทพใต้ได้แก่คดีอาญาประเภทใดบ้าง ส่วนของศาลจังหวัดมีนบุรี เดิมมีการกำหนดประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีไว้เช่นเดียวกับประเภทคดีของศาลอาญากรุงเทพใต้ ซึ่งปรากฏตามระเบียบศาลจังหวัดมีนบุรีว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ.2553 ข้อ 7 (ประกาศ ณ วันที่ 7 ธันวาคม 2553) และต่อมาได้มีการปรับปรุงแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธีขึ้นมาอีกฉบับโดยยกเลิกฉบับ พ.ศ.2553 และประกาศใช้ระเบียบศาลจังหวัดมีนบุรีว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ.2555 ณ วันที่ 12 ตุลาคม 2555 โดยกำหนดให้คดีอาญาทุกประเภทสามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลได้ มิได้ยกเว้นคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือคดีที่ผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จอย่างเช่นฉบับแรก และศาลจังหวัดมีนบุรียังมุ่งเน้นคดีอาญาทั้งหมดไม่ว่าคดีอาญานั้นจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องหรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเท่านั้น

การกำหนดประเภทคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ในชั้นศาล ควรต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการสมานฉันท์เป็นหลัก คือ การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและการสร้าง

จิตสำนึกให้แก่ผู้กระทำผิด ดังนั้น คดีอาญาที่จำเลยให้การรับสารภาพแต่คดีดังกล่าวเป็นคดีที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และ 44/2 ควรจะต้องกำหนดเป็นข้อบังคับให้นำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ก่อนเสมอ

3. ระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล

กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่ที่ใช้ในศาล โดยศาลอาญากรุงเทพใต้เป็นศาลนำร่องต้นแบบในการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ในการดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ศาลอาญากรุงเทพใต้ได้ออกระเบียบศาลอาญากรุงเทพใต้ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ.2551 ซึ่งใช้เฉพาะในศาลอาญากรุงเทพใต้เท่านั้น ไม่มีระเบียบหรือข้อบังคับที่เป็นระเบียบกลาง เมื่อศาลทั่วประเทศศาลใดต้องการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีขึ้น ก็ได้ออกระเบียบว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธีของศาลนั้นๆ ขึ้นมา ทั้งนี้ในการออกระเบียบเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของศาลต่างๆ ได้นำระเบียบศาลอาญากรุงเทพใต้ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2551 มาเป็นต้นแบบโดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความหรือเนื้อหาในระเบียบเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพและบริบทของแต่ละศาล ดังนั้นการที่แต่ละศาลดำเนินการออกระเบียบเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลขึ้นนั้นเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานเท่านั้น ระเบียบดังกล่าวสามารถใช้ได้เฉพาะแต่ในศาลนั้นๆ เท่านั้น มิใช่ระเบียบกลางที่สามารถใช้ได้ทั่วประเทศ ทั้งนี้ระเบียบของแต่ละศาลเป็นการยากที่ประชาชน คู่ความ ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี โดยเฉพาะทนายความจะเข้าถึงข้อมูลของแต่ละศาลได้ เนื่องจากแนวทางการสมานฉันท์และสันติวิธีมิได้ปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีเกิดความสับสนไม่เข้าใจถึงระบบการดำเนินการสมานฉันท์และสันติวิธีของแต่ละศาล

การดำเนินการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาททางอาญาและกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการที่แตกต่างกัน การไม่มีระเบียบกลางเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลอาจทำให้ผู้เกี่ยวข้อง อาทิ คู่ความ ผู้เสียหาย ชุมชน ทนายความ เจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษา เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับหลักการหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินการสมานฉันท์และสันติวิธีได้ ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีอาจไม่ประสบผลสำเร็จ เมื่อผลของกระบวนการสิ้นสุดลงโดยไม่เป็นอย่างที่คู่ความคาดหวังไว้ อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการสมานฉันท์ฯ โดยอาจนำไปสู่ปัญหาการร้องเรียนผู้ดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้

4. ข้อจำกัดทางกฎหมายในการลงโทษจำเลย

คดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเป็นคดีอาญาความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ เมื่อสิ้นสุดกระบวนการไกล่เกลี่ย หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ต้องส่งสำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล แต่ถ้าหากคู่ความสามารถตกลงยอมความกันได้ ก็จะมีการถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง ศาลมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) คดีเป็นอันระงับไปในชั้นศาล ซึ่งแตกต่างจากคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ที่เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี โดยทั่วไป มีผลสองประการ ประการแรก กรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธ จะต้องส่งสำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลต่อไป ประการที่สอง กรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพและศาลมีคำพิพากษา หรือก่อนมีคำพิพากษาถ้าศาลเห็นสมควรให้มีการสืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนมีคำพิพากษา หรือกรณีคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพและเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุก ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษที่หนักกว่านั้น ศาลต้องทำการสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลยเพื่อให้แน่ใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง แล้วจึงมีคำพิพากษา กล่าวคือหากคดีจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลต้องมีคำพิพากษา

มาตรการทางกฎหมายที่ถูกลำมาใช้ในกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี คือ การใช้ดุลพินิจกำหนดโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับการกระทำความผิดด้วยวิธีการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 23 , 24 , 25 , 26 , 49 , 56 และมาตรา 78 อย่างไรก็ตามยังมีผู้กระทำความผิดจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้เป็นอาชญากรโดยสันดาน และยังมีอายุวิสัยที่จะสามารถแก้ไขปรับปรุงได้ แต่กลับต้องได้รับโทษด้วยวิธีการจำคุก ด้วยเหตุที่ว่ากระทำนั้นมีลักษณะรุนแรงตามที่กฎหมายกำหนด ในขณะที่สังคมเองก็ไม่อาจยอมรับให้รอการลงโทษจำคุกและใช้วิธีการคุมประพฤติแบบปกติกับผู้กระทำความผิดเหล่านี้ได้

มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Punishment Programs) หมายถึง โทษที่อยู่ระหว่างโทษจำคุกกับการรอการลงโทษจำคุกโดยให้ลงโทษปรับหรือคุมประพฤติไว้ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่พัฒนาขึ้นสำหรับผู้กระทำความผิดที่จะใช้วิธีการลงโทษจำคุกก็ถือว่ามีความรุนแรงมากเกินไป แต่หากจะใช้วิธีคุมประพฤติก็น่าจะเบาไป มาตรการลงโทษระดับกลางถือเป็นทางเลือกแทนการคุมประพฤติและการลงโทษจำคุกเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นการโต้ตอบต่อการกระทำความผิดได้ดีกว่าการคุมประพฤติหรือการลงโทษจำคุกเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นแนวคิดวิธีการลงโทษที่สอดคล้องกับแนวคิดการลงโทษในชุมชน (Community Penalty) หรือความยุติธรรมโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาตรการลงโทษระดับกลางเป็นโทษทางอาญาที่มีสภาพบังคับไม่รุนแรงเท่ากับโทษจำคุกแต่รุนแรงมากกว่าโทษปรับ เช่น การเพิกถอนสิทธิบางประการ การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การลงโทษเกี่ยวกับทรัพย์สิน

การฝึกอบรม การจำคุกเป็นช่วงๆ การติดตั้งเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) การขังในที่อยู่อาศัยของตน เป็นต้น

มาตรการลงโทษระดับกลางอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้พิพากษามีทางเลือกในการใช้ดุลพินิจที่จะปฏิบัติกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายได้หลากหลายและเหมาะสมมากขึ้น และยังช่วยลดภาระเรือนจำ ลดความแออัดของผู้ต้องโทษจำคุก หลีกเลี้ยงผู้กระทำความผิดที่ยังไม่สมควรได้รับโทษจำคุกไม่ให้เข้าสู่เรือนจำและยังมีโอกาสในการรับผิดชอบตนเองและครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง โดยรูปแบบการลงโทษระดับกลางที่นิยมใช้กัน คือ การให้ทำงานบริการสังคมจำนวนชั่วโมงสูง การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด การกักขังที่บ้าน การกักขังที่ศูนย์กักขังผู้ถูกคุมความประพฤติ การควบคุมตัวด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ และการคุมความประพฤติในค่ายแบบการฝึกทหาร แต่ในประเทศไทยมีข้อจำกัดที่จะนำมาตราการลงโทษระดับกลางมาใช้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน

5. การเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาในชั้นศาล

การสมานฉันท์และสันติวิธีคดีอาญาในชั้นศาลได้มีการมุ่งเน้นถึงหลักการรักษาความลับของการสมานฉันท์และไม่นำข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยเปิดเผยในระหว่างการสมานฉันท์ไปใช้ในขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล เพื่อให้คู่ความกล้าพูดกล้าเจรจาต่อรองและกล้าเปิดเผยความต้องการที่แท้จริงของตนเองออกมา อันเป็นแนวทางสำคัญในการสมานฉันท์ เพื่อที่จะร่วมกันเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น และผู้สมานฉันท์ (ผู้พิพากษา) สามารถชี้แนะแนวทางของการสมานฉันท์ได้ตรงประเด็น ซึ่งทำให้คู่ความมีความรู้สึกสะดวกใจที่จะเปิดเผยข้อมูลต่างๆ และเสนอมาตรการในการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากความเสียหายนั้นร่วมกัน โดยไม่ต้องกังวลว่าการเปิดเผยข้อมูลหรือข้อเสนอแนะนั้นจะส่งผลกระทบต่อรูปคดีของตนหรือจะส่งผลร้ายในชั้นพิจารณาคดีในกรณีที่สมานฉันท์ไม่สำเร็จ ทั้งนี้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสมานฉันท์เป็นเพียงการพูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการกระทำผิดเท่านั้น ไม่อาจนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาใช้เป็นพยานหลักฐานที่จะอ้างอิงในชั้นศาลได้ นอกจากนี้หากมีการยอมรับให้นำข้อมูลที่ได้จากการสมานฉันท์ไปใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นการพิจารณาคดีของศาลได้ หรือผู้ที่ให้ข้อเท็จจริงต่างๆ ต้องผูกพันตามสิ่งที่ตนเองเสนอแล้ว ก็จะเป็นการไม่ส่งเสริมกระบวนการสมานฉันท์ ฝ่ายผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและบุคคลที่เกี่ยวข้องจะไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลในกระบวนการสมานฉันท์ ส่งผลให้ไม่มีฝ่ายใดกล้าที่จะให้ข้อมูลหรือเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและหามาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ข้อมูลในการพูดคุยกันหรือพยานหลักฐานต่างๆ ในกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีไม่ควรนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

การเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาในชั้นศาล อาจเป็นได้ 2 กรณี คือกรณีแรก การเป็นความลับโดยห้ามคู่ความนำข้อมูลที่เกิดจากการสมานฉันท์ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินคดี ทั้งเอกสารและข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการสมานฉันท์ถือเป็นความลับ คู่ความจะขอคัดถ่าย หรืออ้างเป็นพยานเอกสารหรือพยานบุคคลไปใช้ในชั้นพิจารณาไม่ได้ และอีกกรณีหนึ่งคือ การเป็นความลับโดยผู้สมานฉันท์ (ผู้พิพากษา) จะไม่นำข้อมูลที่ได้จากคู่ความในการสมานฉันท์ไปใช้ในการดำเนินคดีเช่นกัน ซึ่งโดยแนวทางการปฏิบัติงานของศาลนั้น ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล เมื่อคดีดังกล่าวไม่สามารถสมานฉันท์สำเร็จ คดีนั้นก็ต้องส่งกลับเข้าไปยังระบบการพิจารณาคดีของศาลตามปกติ โดยผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี นัดพร้อมหรือสืบพยาน รวมทั้งพิพากษาคดี มิใช่ผู้พิพากษาคนเดียวกันกับผู้พิพากษาซึ่งทำหน้าที่ในการสมานฉันท์ โดยมีการแยกผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีตามปกติออกจากผู้พิพากษาที่หน้าที่ในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาล ซึ่งในประเด็นนี้ทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการพูดคุยกันในระหว่างการสมานฉันท์จะไม่มีผลใดๆ ต่อการพิจารณาคดีและคำพิพากษาคดีนั้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาเห็นว่าการดำเนินการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลมีข้อขัดข้องบางประการ ซึ่งหากได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้นจะทำให้กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทกฎหมายให้อำนาจศาลดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี เพื่อระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยเฉพาะ

ผู้ศึกษาเห็นว่า ศาลยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการนำคดีอาญาในชั้นศาลเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีให้ชัดเจนและเฉพาะยิ่งขึ้น โดยบัญญัติเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอาจจะเพิ่มเป็นมาตรา 172/1 , 172/2 , 172/3 โดยมีบทบัญญัติกฎหมายพอสังเขป ดังนี้

“มาตรา 172/1 ศาลมีอำนาจสั่งได้ตามที่เห็นสมควรให้คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มาศาลด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าคู่ความนั้นๆ จะได้มีนายความว่าต่างแยกต่างอยู่แล้วก็ดี อนึ่ง ถ้าศาลเห็นว่าการที่คู่ความมาศาลด้วยตนเองอาจยังให้เกิดความสมานฉันท์และสันติวิธีดังที่บัญญัติไว้ในมาตราต่อไป นี้ ก็ให้ศาลสั่งให้คู่ความมาศาลด้วยตนเอง”

“มาตรา 172/2 ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ให้คู่ความได้ตกลงกันหรือบรรเทาผลแห่งคดีในข้อที่พิพาทนั้น”

“มาตรา 172/3 เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยจะให้มีความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้

หลักเกณฑ์และวิธีการในการสมานฉันท์และสันติวิธีของศาล การแต่งตั้งผู้สมานฉันท์รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของผู้สมานฉันท์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา”

2. ควรมีการกำหนดประเภทของคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีอย่างชัดเจนและแน่นอน

เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าคดีอาญาประเภทใดบ้างที่จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้ และคดีอาญาประเภทใดบ้างที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ควรมีการออกข้อกำหนดประธานศาลฎีกา กำหนดประเภทคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล ดังนี้

(1) คดีอาญาทุกประเภท

(2) คดีอาญาที่จำเลยให้การปฏิเสธหรือให้การรับสารภาพ (คดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และ 44/2)

(3) คดีที่ศาลเห็นสมควร

ทั้งนี้ หากศาลโดยยังไม่ได้ดำเนินการการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ให้นำคดีอาญาทุกประเภทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาททางอาญาของศาลตามเดิมไปก่อน

เมื่อออกเป็นข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาแล้ว ทุกศาลที่จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีจะต้องดำเนินการตามข้อกำหนดประเภทคดี เพื่อให้กระบวนการสมานฉันท์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และคู่ความได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันทุกศาล

3. ควรมีการกำหนดระเบียบที่เป็นมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล

ควรมีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีคดีอาญาในชั้นศาล (เป็นระเบียบมาตรฐานกลาง) โดยการจัดตั้งคณะทำงานขึ้น เพื่อให้คณะทำงานร่วมกันจัดทำระเบียบเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี โดยคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความชำนาญ มีประสบการณ์ด้านการสมานฉันท์และสันติวิธี หรือบุคคลภายนอกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการสมานฉันท์ หรือตัวแทนจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในการสร้างความสมานฉันท์ เพื่อให้คณะทำงานร่วมกันแสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะ ขั้นตอนการดำเนินงาน และจัดทำระเบียบดังกล่าวขึ้น เมื่อจัดทำระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีคดีอาญาในชั้นศาลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ออกเป็นระเบียบหรือข้อกำหนดของ

ประธานศาลฎีกา เพื่อให้ศาลที่จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนำระเบียบดังกล่าวไปปฏิบัติใช้ในกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

ระเบียบเกี่ยวกับการสมานฉันท์และสันติวิธีฯ ควรมีเนื้อหาครอบคลุมอำนาจตามกฎหมายในการสมานฉันท์ในชั้นศาล มีค่านิยมศัพท์ที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานให้มีการสมานฉันท์กระบวนการสมานฉันท์ การสมานฉันท์โดยองค์คณะผู้พิพากษาหรือบุคคลหรือคณะบุคคลภายนอก (เพื่อแบ่งเบาภาระผู้พิพากษา) การสิ้นสุดกระบวนการสมานฉันท์ การรักษาความลับในการสมานฉันท์ การสมานฉันท์ในชั้นอุทธรณ์ การสมานฉันท์ในชั้นฎีกา เป็นต้น

4. ควรแก้ไขข้อจำกัดทางกฎหมายในการลงโทษจำเลย

ศาลยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมควรเสนอให้มีกฎหมายรองรับแนวคิดทางเลือกในการลงโทษแทนการจำคุก โดยตราเป็นพระราชบัญญัติมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Punishment Programs) ซึ่งเป็นโทษที่อยู่ระหว่างโทษจำคุกกับการรอการลงโทษจำคุก โดยให้ลงโทษปรับหรือคุมประพฤติไว้ การตรากฎหมายดังกล่าวควรมีเนื้อหาตามหัวข้อดังต่อไปนี้ หน่วยงานที่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายฉบับนี้ รูปแบบของโทษระดับกลาง วิธีการในการลงโทษระดับกลาง ระยะเวลาที่เหมาะสม ขอบเขตดุลพินิจของศาล การใช้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจ รูปแบบการกำหนดโทษแทนการจำคุก เช่น การทำงานบริการสังคมจำนวนชั่วโมงสูง การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด การกักขังที่บ้าน การกักขังที่ศูนย์กักขังผู้ถูกคุมความประพฤติ การควบคุมตัวด้วยเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ และการคุมความประพฤติในค่ายแบบการฝึกทหาร เป็นต้น

5. ควรมีกฎหมายคุ้มครองการเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาในชั้นศาล

การให้มีกฎหมายคุ้มครองการเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญาในชั้นศาล ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเป็น ๒ แนวทาง เพื่อเป็นทางเลือก ดังนี้

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขเป็น 2 ประเด็น เพื่อเป็นแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่าศาลยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนที่ว่าด้วยพยานหลักฐาน โดยบัญญัติเพิ่มเติมเป็น มาตรา 226/6 ดังนี้ “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานพยานบุคคล รวมทั้งห้ามออกหมายเรียกพยานเอกสาร ห้ามออกหมายเรียกพยานบุคคลที่เข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีหรือกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญามาเป็นพยานเบิกความในศาล หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้จากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีหรือกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญามาใช้ประกอบในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล”

แนวทางที่สอง ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการห้ามรับฟังพยานต่างๆ ที่ได้จากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีหรือกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา โดยออกเป็น

ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการเป็นความลับของการสมานฉันท์และสันติวิธีหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นศาล โดยมีเนื้อหาในข้อกำหนด ประการแรก คือ “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐาน พยานบุคคล หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้จากกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีหรือกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา มาใช้ประกอบในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล” เนื้อหาในข้อกำหนด อีกประการหนึ่ง คือ “ห้ามมิให้ผู้พิพากษาที่ดำเนินการสมานฉันท์สมานฉันท์และสันติวิธีหรือดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาเข้าเป็นผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือผู้พิพากษาองค์คณะดำเนินการพิจารณาคดีพิพากษาคดีที่เข้าสู่กระบวนการดังกล่าวแล้วไม่ประสบความสำเร็จ”

นอกจากนี้ ผู้ศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมว่าควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลให้แก่คู่ความ พนักงานอัยการ ทนายความ ตำรวจ พนักงานราชทัณฑ์ และประชาชนในทุกระดับมิใช่เฉพาะผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ในศาลเท่านั้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจ อันดี ความนิยม เลื่อมใสและศรัทธาต่อกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล ตลอดจนการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในศาลยุติธรรมด้วย

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (ก). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการและแนวคิด. วารสารรพี 45 (2545): 81-90.
- _____. (ข). กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารงานศาลยุติธรรมทางอาญา. เอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. 16 มกราคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.
- กุลพล พลวัน. การชะลอการฟ้อง. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 10, 2 (เมษายน – มิถุนายน 2521): 189-201.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์, 2540.
- คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม. คำสั่งคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ที่ 13/2552 เรื่อง ให้ใช้แผนยุทธศาสตร์ พ.ศ.2553 – 2556. 1 ธันวาคม 2552.
- คมกฤษ เทียนทัต. ผู้มีอำนาจเปรียบเทียบคดี. วารสารกฎหมายปกครอง 7 (เมษายน 2531): 131-140.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2538 หน้า 65.

- คณิง คบบริรักษ์. **ศาลกับมาตรการลงโทษระดับกลาง**. เอกสารวิชาการของการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 6 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย. **ดุสิตพาท**, (พฤษภาคม – สิงหาคม 2547): 127-130.
- _____. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การคืน “อำนาจ” แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. **วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์** [ออนไลน์], 2546. เข้าถึงได้จาก <http://www.polsci.chula.ac.th/sumonthip/crime-cj.htm> [1 มีนาคม 2558].
- ชนิดาภา บุญญาภิสมภาร. **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา**. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2554.
- โชติช่วง ทังวงศ์. **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท, 2550.
- เขาวลิต พงษ์ยี่ห้ำ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://dlibrary.spu.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/3366/6/6chap2.pdf> [3 มีนาคม 2558].
- ฐิติรัตน์ ชลาชน. **บทบาทอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของพนักงานอัยการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์**. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2549.
- ณรงค์ ใจหาญ. **หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2545.
- ณภัทร กตเวทิสถียร. **การกระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาเฉพาะความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา**. วิชานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2547.
- ณัฐวสา ฉัตรไพบุลย์. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ**. จัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร, 2550.
- ไทยรัฐออนไลน์. [ออนไลน์]. 2558. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thairath.co.th/content/478958> [30 พฤษภาคม 2558].
- ธานีศ เกศวพิทักษ์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์, 2549.
- ธีราพจน์ ทองศรี. **ทัศนะผู้พิพากษาต่อมาตรการลงโทษระดับกลาง**. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2549.

- ประธาน วัฒนวานิชย์. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป.** กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2551.
- ภูริชญา วัฒนรุ่ง. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- เมธสิทธิ์ มธุรส. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นตำรวจ.** สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2549.
- รองพล เจริญพันธ์. **ชะลอการฟ้อง, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9, 2 (เมษายน – มิถุนายน 2520): 172-186.**
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด, 2556.
- วงศ์ศิษฐ์ วรกิจโสภณไพศาล. **ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งก่อนเสนอคดีต่อศาล.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชากฎหมายมหาชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี. 2552.
- วิชัย วิวิตเสวี. **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม. คำบรรยายเนติบัณฑิต ภาค 2 สมัยที่ 57.** กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2547.
- ศาลจังหวัดมีนบุรี (ก). **คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีศาลจังหวัดมีนบุรี.** กรุงเทพมหานคร: ศาลจังหวัดมีนบุรี, 2554. (เอกสารที่ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- _____. (ข). **ระเบียบศาลจังหวัดมีนบุรีว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2555** กรุงเทพมหานคร: ศาลจังหวัดมีนบุรี, 2555. (เอกสารที่ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ. **มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ 14, 162 (สิงหาคม 2534): 67-73.**
- ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ศาลจังหวัดมีนบุรี. **แบบรายงานผลการดำเนินงานศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีศาลจังหวัดมีนบุรี ประจำปี 2555 – 2557.** (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).
- ศิรสา พูลสนอง. **การล้างมลทินในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2543.
- สมชาติ โลกสันติสุข. **การบริหารงานคดี: ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยในศาล.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547.
- สรวิศ ลิ้มปรางชี. **การไกล่เกลี่ยพินสัมพันธ์ในคดีอาญา** กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2550.

_____. การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2550.

สุชุม ทองศิริ. การเปรียบเทียบคดี: ศึกษาเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ในการกำหนดความผิดที่อาจเปรียบเทียบคดีได้ตามกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2545.

สุดสงวน สุธีสร. อาชญาวิทยาและงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม (ก). คู่มือการระงับข้อพิพาท ทางเลือกสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคัมปาย อิมเมจจิ่ง จำกัด, 2557.

_____. (ข). คู่มือศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2556.

สำนักแผนงานและงบประมาณ ศาลยุติธรรม. ข้อมูลและสถิติคดีประจำปี 2552 - 2557. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.oppb.coj.go.th> [1 มีนาคม 2558].

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

อดุลย์ ชันทอง. การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาแผ่นดิน: ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี. เอกสารวิชาการของการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 16 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555.

อัมณพ ชูบุรุษ. ทฤษฎีอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2527.

อุทัย อาทิวา. ทิศนะของนานาประเทศเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. ในรายงานการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรมครั้งที่ 1 กระบวนทัศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด. 17-18 กรกฎาคม 2546 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. หน้า 80-88.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550.

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2544.

ระเบียบศาลอาญากรุงเทพใต้ ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2551.

ระเบียบศาลจังหวัดมีนบุรี ว่าด้วยแนวปฏิบัติในการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. 2553 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2555).

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วย การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547.